

Н. В. Аніщук, доктор юридичних наук, професор
в.о. завідувача кафедри історії держави та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9857-2485>

ГЕНДЕРНО-ПРАВОВІ РЕФОРМИ В ІРЛАНДІЇ

Статтю присвячено дослідженню гендерно-правових реформ в Ірландії. Ця країна докладася багато зусиль щодо проведення гендерно-правових реформ у різних сферах життєдіяльності ірландського суспільства. Пов'язане це з тим, що одним з пріоритетів внутрішньої і зовнішньої політики Ірландії є гендерна рівність.

Проаналізовано конституційну реформу Ірландії, спрямовану на вилучення застарілих згадок щодо місця жінки у сім'ї, заміни їх гендерно-нейтральними формулюваннями.

Досліджено гендерне законодавство Ірландії. Висвітлено гендерно-правову реформу Ірландії щодо одностатевих шлюбів та зміни статі. Проаналізовано розвиток ірландського законодавства щодо репродуктивних прав людини у контексті проблеми абортів.

Надано висновки з порушеної проблеми. Надано висновки з порушеної проблеми, суть яких зводиться до того, що Ірландія проводить різнопланові гендерно-правові реформи, деякі з яких (одностатеві шлюби, зміна статі, тощо), на погляд, автора є дискусійними і заперечуються з точки зору релігії християнства. Знайомство із цими реформами, як уявляється, допоможе українським парламентаріям при реформуванні гендерного законодавства України врахувати насамперед ті з них, які відповідають нормам християнської моралі.

Ключові слова: Ірландія, гендер, право, права жінок, гендерна рівність, реформа.

The article is devoted to the study of gender legal reforms in Ireland. This country is making a lot of efforts to carry out gender-legal reforms in various spheres of Irish society. This is due to the fact that one of the priorities of Ireland's domestic and foreign policy is gender equality.

The constitutional reform of Ireland aimed at removing outdated references to the place of a woman in the family and replacing them with gender-neutral formulations is analyzed.

The gender legislation of Ireland is studied. Ireland's gender legal reform regarding same-sex marriage and gender reassignment is highlighted. The development of Irish legislation on human reproductive rights in the context of the abortion problem is analyzed.

Conclusions on the raised problem are provided. Conclusions on the raised issue are given, the essence of which boils down to the fact that Ireland carries out various gender-legal reforms, some of which (same-sex marriage, sex change, etc.), in the opinion of the author, are debatable and are denied from the point of view of the religion of Christianity. Acquaintance with these reforms, as one imagines, will help Ukrainian parliamentarians to take into account first of all those of them that correspond to the norms of Christian morality when reforming the gender legislation of Ukraine.

Key words: Ireland, gender, law, women's rights, gender equality, reform.

N. V. Anischuk. Gender-Legal Reforms in Ireland

Актуальність обраної теми полягає у тому, що сучасна Ірландія докладася багато зусиль щодо проведення гендерно-правових реформ у різних сферах життєдіяльності ірландського суспільства. Пов'язане це з тим, що одним з пріоритетів внутрішньої і зовнішньої політики Ірландії є гендерна рівність. Принцип рівноправної участі чоловіків і жінок в політичному, соціальному, культурному та економічному розвитку країни є одним з основоположних принципів життєдіяльності Ірландії.

Останнім часом в Ірландії жінки посідають високі посади на державному рівні. Наприклад, у 1990 р. Мері Робінсон перемогла на виборах і стала першою жінкою-президентом Ірландської Республіки, перебуваючи на цій посаді до 1997 р. Другою жінкою-президентом Ірландської Республіки стала Мері Макаліз, яка перебувала на цій посаді протягом 1997-2011 рр. Сучасне ірландське суспільство толерантно ставиться до представників ЛГБТ-спільноти. Так, сьогодні прем'єр-міністром Ірландії є Лео Варадкар – представник ЛГБТ-спільноти. Пан Варадкар став першим лідером країни, який відкрито оголосив про свою гомосексуальність, і першим прем'єром Ірландії індійського походження [9]. Все це відбувається під впливом гендерно-правових реформ, активізація яких припадає на ХХІ ст.

Обрана тема залишається малодослідженою у вітчизняній гендерній юриспруденції. Віддаючи належне сучасним гендеристам: Н. Гербут, Г. Жуковська, К. Левченко, К. Коваленко, Л. Кормич, Н. Оніщенко, О. Остапенко, О. Сулова, М. Шевцова, А. Якобчук слід зазначити, що дана проблема у комплексному вигляді не знайшла повного розкриття у науці гендерного права, що вказує на актуальність обраної теми.

Метою дослідження є комплексний та системний аналіз гендерно-правових реформ в Ірландії, акцентуючи уваги на проблемі прав жінок. Для розкриття цієї мети поставлено такі завдання:

проаналізувати закріплення принципу гендерної рівності на конституційному рівні Ірландії;
дослідити гендерне законодавство Ірландії;

висвітлити гендерно-правову реформу Ірландії щодо одностатевих шлюбів;

проаналізувати розвиток ірландського законодавства щодо репродуктивних прав людини у контексті проблеми абортів;

надати висновки з порушеної проблеми.

Чинна Конституція Ірландії (1937 р.) важливого значення приділила правам жінок, акцентувала увагу на ролі жінки у сім'ї. У листопаді 2023 р. Ірландія запланувала проведення референдуму з метою вилучення зі своєї конституції положення про місце жінки в сім'ї. Хоча хвиля соціальних змін у коліс глибоко католицькій країні призвела до того, що в останні роки до 86-річної конституції були внесені поправки, які скасували заборону на аборти і дозволили одностатеві шлюби, «застарілі» згадки про роль жінки в суспільстві залишаються.

Стаття 41.2 говорить, що держава визнає, що «своїм домашнім життям жінка надає державі підтримку, без якої не може бути досягнуте загальне благо», і що «матері не повинні бути примушені економічною необхідністю займатися працею, нехтуючи своїми домашніми обов'язками». Громадянські збори – форум для обговорення потенційних змін до конституції – у 2021 році рекомендували вилучити ці посилання і замінити їх гендерно-нейтральними та недискримінаційними формулюваннями.

Будь-які конституційні зміни в Ірландії мають бути схвалені всенародним голосуванням. Обидва референдуми щодо лібералізації вкрай обмежувальних законів про аборти та дозволу одностатевих шлюбів були схвалені переважно більшістю голосів.

«Я радий оголосити, що уряд планує провести референдум щодо внесення змін до нашої конституції, щоб закріпити гендерну рівність і вилучити застаріле посилання на «жінок у сім'ї», – заявив прем'єр-міністр Лео Варадкар у своїй заяві в день, коли світ відзначає Міжнародний жіночий день. «Занадто довго жінки та дівчата несли непропорційно велику частку обов'язків по догляду, зазнавали дискримінації вдома та на робочому місці, були об'єктами або жили в страху перед домашнім чи гендерно зумовленим насильством», – сказав прем'єр-міністр [7].

Однією із гендерно-правових реформ в Ірландії стала легалізація одностатевих шлюбів. У 2015 р. громадяни Ірландії проголосували за легалізацію одностатевих шлюбів на історичному референдумі. Поправку, яка дозволила геям та лесбійкам одружуватися, підтримали 62% тих, хто прийшов проголосувати. Ірландія – перша країна в світі, яка легалізувала такі шлюби шляхом референдуму. Прем'єр-міністр Енда Кенні сказав, що «маленька країна» надіслала «велике повідомлення рівності» всьому світу. Референдум провели через 22 роки після того, як у республіці декриміналізували гомосексуальні акти. Тепер шлюб між двома людьми однієї статі матиме в Ірландії такий же статус, як і шлюб між чоловіком і жінкою. Міністр охорони здоров'я країни Лео Варадкар – перший відкритий гей в ірландському уряді – порівняв голосування із «соціальною революцією» [8]. Потрібно звернути увагу, що ця реформа суперечить нормам християнської моралі.

Наступна гендерно-правова реформа стосувалася гендерної ідентичності. Так, у 2015 році в Ірландії було прийнято Закон про визнання статі, який дозволяє всім особам старше 18 років самостійно заявляти про свою гендерну ідентичність. Молоді люди віком 16-17 років також можуть подати заяву на юридичне визнання, хоча цей процес є більш обтяжливим. Отже, ця реформа також не відповідає нормам християнської моралі.

У 2018 р. в Ірландії знову повернулися до обговорення проблеми абортів. У переважно католицькій Ірландії аборти ніколи не дозволялися. А з 1983 року заборону на передчасне переривання вагітності містить і конституція країни. На проведеному тоді референдумі за внесення цього пункту до основного закону проголосувало 67 відсотків громадян. Деяке пом'якшення норм щодо заборони абортів відбулося у 2013 р. Було зокрема дозволено переривати вагітність за допомогою медичного втручання у разі небезпеки для життя матері. Водночас сама лише небезпека для здоров'я матері, вагітність унаслідок згвалтування чи серйозні вади у розвитку плоду наразі не слугують законними підставами для абортів. За нелегально зроблені аборти передбачається карне покарання строком до 14 років ув'язнення [11].

Отже, попри те, що в Ірландії дозволені одностатеві шлюби і в багатьох питаннях політика країни є досить ліберальною, до 2018 р. вона залишалася однією з небагатьох європейських держав, де неможливо зробити аборт за власним запитом. Разом із Польщею, Мальтою, Північною Ірландією та карликовими державами Сан-Маріно, Ліхтенштейном, Андоррою, Монако та Ватиканом. Це питання було винесено на референдум. У 2018 р. 66,4 % громадян Ірландії висловилися за те, щоб скасувати заборону на аборти в країні. Раніше в Ірландії вже проводили референдуми щодо права на аборт – у 1992-му та 2002 роках, проте безуспішно. Йшлося про скасування так званої «восьмої поправки» до конституції, яка гарантувала рівне право на життя матері та ненародженої дитини. Однак велика частина суспільства із цим не погоджувалася. «Це питання для ірландського суспільства достатньо вагоме, адже зрозуміло, що передусім ідеться про права жінок на ухвалення рішення щодо свого тіла, – розповіла Громадському Тетяна Локоть, викладачка

та дослідниця університету міста Дублін. – Про це свідчить і висока явка на референдумі – близько 65%. Дискутують не лише у феміністичних колах, а в суспільстві загалом». Те, що в Ірландії були заборонені аборти, не означає, що ірландки їх не робили. Шукаючи, як обійти закон, вони найчастіше вирушали до Великої Британії та легально проводили процедуру там. Або ж намагалися дістати заборонені в Ірландії спеціальні хімічні препарати.

Перед референдумом в Ірландії надзвичайно активно розгорнулися кампанії як за, так і проти скасування восьмої поправки. За декілька тижнів до його проведення активісти навіть ходили по домівках і спілкувалися з виборцями, закликаючи всіх проголосувати. На цьому наголошували обидві сторони. Попри те, що голосування вже відбулося, гострі суперечки продовжуються. Зокрема, противники абортів з кампанії «Любіть обох», кажуть, що продовжуватимуть акції та виходитимуть з протестами на вулиці.

Восьма поправка в конституції виникла через сильний вплив католицької церкви на ірландське суспільство. Важливо було домогтися скасування цього закону, щоб показати, що ми – прогресивна нація, яка рухається вперед. Щоб не дозволити віруванням впливати на розвиток охорони здоров'я в цілій країні».

Після результатів референдуму, восьму поправку вилучили з Конституції Ірландії. Це означає, що аборти в країні можна буде робити за запитом до 12 тижня вагітності. До 28 тижня вагітності – за висновком лікарів. Такі норми існують у більшості європейських країн, зокрема й в Україні [14].

Слід зазначити, що Ірландія з 2023 року вперше відзначатиме як державне свято День святої Бригіди. Це перше державне свято на честь жінки. День святої Бригіди – на честь єдиної жінки з трьох покровителів країни – в Ірландії відзначають 1 лютого, а загальний вихідний надаватимуть першого понеділка лютого. Нині в день національного свята не лише вшановують пам'ять відомої святої Ірландії, а і відзначають внесок усіх ірландських жінок в науку, мистецтво, літературу, спорт тощо. Цього дня відбуваються різноманітні музичні та мистецькі шоу за участю відомих жінок, поетичні читання і світлові шоу. [5].

Таким чином, проведений аналіз гендерно-правових реформ в Ірландії дозволяє зробити висновок про те, що останнім часом ця країна низку реформ, зокрема, розширила доступ до абортів, спростила процедуру зміни статі, легалізувала одностатеві шлюби тощо. На сьогодні Ірландія планує внести зміни до Конституції, вилучивши застарілі згадки щодо місця жінки у сім'ї, замінити їх гендерно-нейтральними формулюваннями. Все це вказує на те, що Ірландія проводить різнопланові гендерно-правові реформи, деякі з яких (одностатеві шлюби, зміна статі, тощо), на погляд, автора є дискусійними і несприйнятними з точки зору релігії християнства. Знайомство із цими реформами, як уявляється, допоможе українським парламентаріям при реформуванні гендерного законодавства України запровадити насамперед ті з них, які відповідають нормам християнської моралі.

Список використаних джерел:

1. В Ірландії легалізували одностатеві шлюби. URL: https://lb.ua/world/2015/10/30/319723_irlanii_legalizovali_odnopolie.html.
2. В Ірландії проведуть референдум щодо ролі жінки вдома. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/07/6/7084042/>.
3. В Ірландії проголосують за вилучення з конституції застарілих згадок щодо місця жінки. URL: <https://zmina.info/news/v-irlandiyyi-progolosuyut-za-vyluchennya-z-konstytucziyi-zastaril>.
4. Жінки Ірландії все ще борються за обіцяне право на аборт – NYT. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-47038939>
5. Ірландія запровадила перше державне свято на честь жінки. URL: <https://divoche.media/2023/02/01/irlandiia-zaprovadyla-pershe-derzhavne-sviato-na-chest-zhinky/>
6. Ірландія легалізувала одностатеві шлюби. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/irlandiya-legalizirovala-odnopolye-braki-1432407113.html>
7. Ірландія на референдумі визначить, чи прибирати з конституції застарілі фрази про жінок. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/03/8/7157556/>
8. Ірландці підтримали одностатеві шлюби. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/05/150523_ireland_gay_marriages_or
9. Лео Варадкар став наймолодшим прем'єром Ірландії. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-40278838>
10. Погорелов О. Як феміністки Ірландії проти гендеру виступали. URL: www.rodyna.org.ua/yak-feministky-irlanii-protu-henderu-vystupaly/.
11. Сааков В. В Ірландії пройде референдум щодо легалізації абортів. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%>.
12. Стожар П. Уряд Ірландії змінить закон, який пригнічує права жінок. URL: <https://uain.press/news/world/uryad-irlandiyyi-zminyt-zakon-yakuj-prygnichuye-prava-zhinok-870267>.
13. Україні та Польщі на замітку: Ірландія подумує відмовитись від заборони абортів. URL: <https://lifepravda.com.ua/health/2018/01/30/228690/>
14. Яриш О. Ірландське право на аборт: свобода вибору чи злочин. URL: <https://hromadske.ua/posts/irlandske-pravo-na-abort-svoboda-vyboru-chy-zlochyn>